

Acta oeconomica et informatica 1
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2008, s. 10–14

SKÚMANIE REGIONÁLNYCH DISPARÍT V RÁMCI NOVÝCH ČLENSKÝCH KRAJÍN EURÓPSKEJ ÚNIE INVESTIGATION OF REGIONAL DISPARITIES WITHIN NEW EU MEMBER COUNTRIES

Zlata KROPKOVÁ, Zlata SOJKOVÁ

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

In the paper, the potential possibilities of particular NUTS2 regions of new 12 EU member countries (NEU12) to converge to more economic advanced EU regions are identified. The identification of mentioned possibilities is realized on the basis of the multidimensional 55 NUTS2 classification according to the initial GDP level and average GDP growth rate in the time period 1998–2004. The results of realized analyses show that from the point of view of balancing socio-economic disparities it is possible to talk rather about divergence tendencies of the economic level of the new EU member regions than convergence tendencies.

Key words: economic level, growth rate, regional disparities, new EU member countries, multidimensional classification

Jedným z najčastejšie používaných indikátorov merania stupňa ekonomického rozvoja krajín, respektíve regiónov, ktorý je často používaný aj pre komparatívne analýzy, je napriek častým kritikám hrubý domáci produkt (HDP) v prepočte na obyvateľa a rok v parite kúpnej sily.

Aj napriek platnosti konvergenčných tendencií na úrovni krajín, prejavujúcej sa v znižovaní rozdielov v ekonomickej úrovni, meranej reálnym HDP, možno v rámci krajín očakávať prehlbovanie disparít na regionálnej úrovni. Čoraz väčšia nerovnomernosť v rozdelení ekonomickej sily medzi jednotlivými regiónmi v rámci Európskej únie determinuje skúmanie platnosti konvergenčných tendencií z hľadiska ekonomickej úrovne nielen na úrovni krajín, ale i na úrovni ich nižších nomenklatúrnych územných štatistických jednotiek (NUTS2). Jedným z dôležitých ukazovateľov prejavu konvergenčných, respektíve divergenčných tendencií v ekonomickom vývoji jednotlivých regiónov je tempo rastu hrubého domáceho produktu a jeho vývoj v časovom horizonte.

Uskutočnená analýza je zameraná na regionálnu komparáciu regiónov nových členských krajín EÚ z hľadiska úrovne a tempa rastu HDP, ktorá je determinovaná faktom, že „najmenej ekonomicky rozvinuté“, či priam „zaostalé“ regióny majú šancu „dobiehať“ vyspelejšie regióny len za predpokladu dosahovania výrazne vyšších temp rastu HDP v porovnaní s ekonomicky rozvinutejšími regiónmi. Analýza si kladie za cieľ klasifikovať regióny nových členských krajín na vzájomne podobné skupiny z hľadiska východiskovej úrovne HDP a súčasne podľa tempa rastu v časovom horizonte rokov 1998–2004, a tým identifikovať a charakterizovať také skupiny regiónov, ktoré sú a naďalej zostanú menej rozvinutými (s nízkymi tempami rastu), menej rozvinuté s vysokými tempami rozvoja, ďalej regióny rozvinuté a naďalej sa rozvíjajúce rýchlymi tempami rastu HDP. Takáto klasifikácia však vychádza z predpokladu zachovania dosahovaného priemerného tempa rastu v skúmanom časovom horizonte.

Materiál a metódy

Viacrozmerná klasifikácia 55 regiónov (NUTS2) nových členských krajín (NEU12) na vzájomne podobné regióny z hľadiska

stupňa ich ekonomickej vyspelosti a ekonomického rastu je v príspevku realizovaná s využitím viacrozmerných metód: zhlukovej a diskriminačnej analýzy. Regióny NEU12 sú klasifikované prostredníctvom zhlukovej analýzy do **zvoleného počtu zhlukov**, vzájomne si podobných z hľadiska klasifikačných indikátorov tak, aby regióny zaradené do rovnakého zhluku si boli vzájomne čo najviac podobné, avšak aby medzi regiónmi zaradenými do rôznych zhlukov boli významné rozdiely. Pri aglomeratívnom postupe zhlukovania regiónov je použitá metóda „najvzdialenejšieho suseda“. Diskriminačná analýza je aplikovaná za účelom verifikácie účinnosti klasifikácie regiónov uskutočnenej prostredníctvom zhlukovej analýzy, pričom regióny identifikované ako „nesprávne klasifikované“ sú preradené do iného zhluku. Podstata oboch metód je podrobnejšie popísaná v literatúre Hair, Anderson, Tatham, Black (1995). Podkladové údaje o hrubom domácom produkte v prepočte na obyvateľa a rok v USD v parite kúpnej sily za regióny NUTS2 nových členských krajín sú čerpané z Eurostatu v časovom horizonte rokov 1998–2004.

Výsledky a diskusia

Rozšírenie Európskej únie vytvára významné impulzy pre ekonomický rast a prosperitu v nových členských krajinách. Hlavnou úlohou regionálnej a štrukturálnej politiky EÚ je nielen postupná eliminácia regionálnych disparít na všetkých úrovniach NUTS v rámci Európskej únie, ale i kreovanie podmienok pre rýchlejší socio-ekonomický rozvoj menej rozvinutých regiónov. Regionálna a štrukturálna politika EÚ sa zameriava na štáty, do ktorých plynie pomoc z kohézneho fondu a na regióny NUTS2, ktoré sú podporované zo štrukturálnych fondov. Potenciálnymi príjemcami pomoci sú všetky regióny, ktorých úroveň HDP nedosahuje 75% priemeru EÚ. Vzhľadom na fakt, že priemerná úroveň HDP takmer vo všetkých nových členských krajinách EÚ (NEU10), okrem Slovinska, je na nižšej úrovni ako 75% priemeru EÚ25, predstavujú výdavky na štrukturálnu politiku EÚ vysokú finančnú záťaž. Práve teritórium nových členských krajín EÚ je charakteristické významnými regionálnymi disparitami.

Vývoj regiónov krajín Európskej únie môže byť vzhľadom na špecifiká krajín, ale i špecifiká každého z nižších územných

Tabuľka 1 Komparácia krajín EU25 z hľadiska úrovne a koeficientov rastu reálneho hrubého domáceho produktu HDP v časovom horizonte rokov 1998 až 2004

Krajina (4)	Hrubý domáci produkt per capita a rok v PPP USD (1)			HDP per capita a rok v PPP USD v roku 2004 (3)
	1998/EÚ v %	2004/EÚ V %	Tempo rastu v % (2)	
Luxembursko (5)	194,5	240,8	7,49	53 977,6
Írsko (6)	116,9	135,7	6,41	30413,9
Holandsko (7)	122,1	124,7	4,27	27666,2
Rakúsko (8)	123,6	123,4	3,91	27945,9
Dánsko (9)	123,8	119,4	3,34	26771,8
Belgicko (10)	116,5	119,4	4,34	26455,5
Veľká Británia (11)	111,9	118,0	4,82	23094,9
Švédsko (12)	114,2	115,4	4,11	24903,2
Nemecko (13)	114,7	111,1	3,39	26759,1
Fínsko (14)	112,6	110,8	3,65	24145,8
Francúzsko (15)	114,4	107,7	2,92	25865,3
Taliansko (16)	115,2	103,0	2,07	24834,2
EÚ 25 (17)	100,0	100,0	3,93	22414,7
Španielsko (18)	70,4	96,6	5,28	21740,6
Cyprus (19)	63,8	87,7	5,29	16086,1
Grécko (20)	55,8	81,4	6,28	21658,2
Slovinsko (21)	56,8	79,9	5,68	18244,6
Česká republika (22)	52,8	72,1	5,20	15988,0
Portugalsko (23)	61,8	71,8	2,49	19648,4
Malta (24)	61,5	71,3	2,46	17919,8
Maďarsko (25)	40,2	61,3	7,02	16171,3
Slovenská republika (26)	37,7	54,4	6,13	13751,3
Estónsko (27)	31,1	53,4	9,03	12196,2
Litva (28)	30,7	49,0	7,79	10908,4
Polsko (29)	35,7	48,7	5,18	11977,5
Lotyšsko (30)	26,8	43,6	8,12	10981,5
Rumunsko (31)	20,8	32,6	7,50	7300,8
Bulharsko (32)	20,6	31,8	7,28	7133,9

Source: author's calculations

Zdroj: vlastné výpočty

Table 1 Comparison of the EU25 countries from the GDP and growth rate point of view in time period from 1998 to 2004

(1) gross domestic product per capita and year in PPP USD, (2) growth rate in %, (3) GDP per capita and year in PPP USD in 2004, (4) country, (5) Luxembourg, (6) Ireland, (7) Holland, (8) Austria, (9) Denmark, (10) Belgium, (11) Great Britain, (12) Sweden, (13) Deutschland, (14) Finland, (15) France, (16) Italy, (17) EU 25, (18) Spain, (19) Cyprus, (20) Greece, (21) Slovenia, (22) Czech republic, (23) Portugal, (24) Malta, (25) Hungary, (26) Slovak republic, (27) Estonia, (28) Lithuania, (29) Poland, (30) Latvia, (31) Romania, (32) Bulgaria

jednotiek, rozdielny. Výsledky verifikácie konvergenčných tendencií v rámci nových členských krajín EÚ na úrovni NUTS2 poukazujú na fakt, že nové členské krajiny vykazujú podstatne nižšiu úroveň rozvoja ako krajiny pôvodnej EÚ15, v dôsledku čoho dochádza k postupnému znižovaniu rozdielov v úrovni HDP medzi krajinami EÚ. Napriek verifikovanej platnosti konvergenčných tendencií z hľadiska HDP na úrovni krajín (Sojková a Kropková, 2005), prostredníctvom beta a sigma konvergenzie, ktorá je podmienená vyššími tempami rastu hrubého domáceho produktu v nových členských krajinách oproti vyspelým krajinám EÚ (s výnimkou pozitívnych outlierov: Írsko a Luxembursko), disparity na regionálnej úrovni v týchto krajinách majú tendenciu stagnovať, respektíve sa prehĺbovať. Takéto konštatovanie však možno považovať len za hypotézu, ktorú je žiaduce hlbšie skúmať, či jej platnosť verifikovať.

Relatívne vyjadrenia rozdielov hrubého domáceho produktu skúmaných krajín oproti priemeru Európskej únie EU25 v rokoch 1998 a 2004 zobrazuje tabuľka 1. Z výsledkov uvedených v tabuľke je zrejmé, že tri krajiny EU15 (Španielsko, Grécko a Portugalsko) sa z hľadiska dosahovanej úrovne hrubého domáceho produktu v roku 2004 ešte stále významne diferencujú od ostatných členských krajín, čo znamená, že úroveň ich hrubého domáceho produktu je pod úrovňou priemeru EU25. Pre všetky nové členské krajiny EÚ sú typické výrazne vyššie tempá rastu HDP oproti pôvodným členským EÚ. Najvyššie tempo rastu v skúmanom horizonte dosahuje Estónsko (9,03%), vysoké tempá rastu sú typické aj pre najnovšie členské krajiny Rumunsko (7,5%) a Bulharsko (7,28%), avšak aj ďalšie krajiny ako Litva (7,49%), či Maďarsko (7,02%). Z nových členských krajín dosahuje najnižšie tempo rastu HDP Malta (2,46%).

Tabuľka 2 Klasifikácia NUTS2 nových členských krajín EÚ podľa tempa rastu HDP a východiskovej úrovne HDP

Centroidy (1)

Zhluk (2)	Počet regiónov (3)	HDP v roku 1998 (4)	Tempo rastu v % (5)	NUTS2
1	3	9,77	7,39	cz01 hu10 sk01
2	16	8,92	5,84	hu21 hu23 hu31 hu32 hu33 pl11 pl22 pl33 pl41 pl43 pl51 pl62 pl63 sk02 sk03 sk04
3	16	9,18	4,64	cz02 cz03 cz04 cz05 cz06 cz07 cz08 hu22 cy00 mt00 pl12 si00
4	6	8,74	9,5	ee00 lv00 lt00 bg41 ro32 ro42
5	4	8,67	3,95	pl21 pl31 pl32 pl34 pl42 pl52 pl61 bg34
6	10	8,33	6,45	bg31 bg32 bg33 bg42 ro11 ro12 ro21 ro22 ro31 ro41

Source: author's calculations

Zdroj: vlastné výpočty

Table 2 NUTS2 classification of new EU member countries according to GDP growth rate and initial level of GDP

(1) centroids, (2) cluster, (3) members, (4) ln_GDP 98, (5) growth rate %

Vyššie tempá rastu na úrovni krajín síce poskytujú krajinám ako celku šancu sa postupne, pomalšie či rýchlejšie, približovať vyspelejším krajinám EÚ, avšak zakrývajú rozdiely v regionálnom rozvoji vo vnútri krajín, ktoré môžu pretrvávajúť, či dokonca sa aj prehľbovať.

Na základe uvedeného predpokladu je prostredníctvom zhľukovej analýzy 55 NUTS2 nových členov EÚ zoskupených do 6 regionálnych zhľukov, pričom je klasifikácia realizovaná na báze dvoch ukazovateľov: východiskovej úrovne HDP v roku 1998 a koeficienta rastu reálneho HDP v priebehu rokov 1998 až 2004. Účinnosť klasifikácie je verifikovaná metódou diskriminačnej analýzy. Výsledkom zoskupovania regiónov z hľadiska tempa rastu HDP a východiskovej úrovne hrubého domáceho produktu je 6 zhľukov európskych regiónov 12 nových členských krajín EÚ, ktorých absolútne zastúpenie je uvedené v tabuľke 2 a v grafe 1.

Z výsledkov klasifikácie regiónov je evidentné, že do **prvého zhľuku** patria tri regióny členských krajín: cz01 Praha, hu10 Kóžép-Magyarország a sk01 Bratislavský kraj. Regióny tohto zhľuku sú charakteristické najvyššou úrovňou HDP v roku 1998 (priemer $\ln(\text{HDP } 98) = 9,774$) a vysokým tempom rastu HDP v skúmanom období (druhý najvyšší priemerný koeficient rastu HDP = 7,39% v poradí po 4. zhľuku).

Regióny nových členských krajín, ktoré patria do **druhého zhľuku** sú charakteristické relatívne vysokou úrovňou HDP vo východiskovom roku 1998 (priemer $\ln(\text{HDP } 98) = 8,919$) a tiež

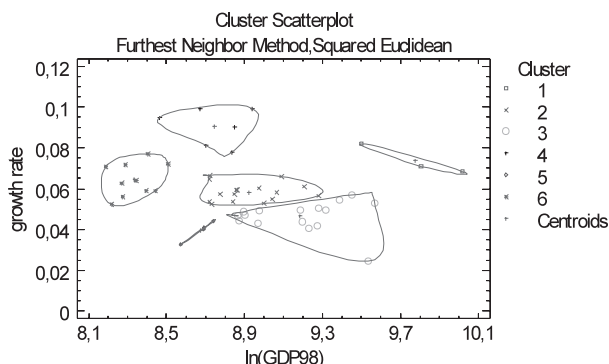
relatívne vysokým tempom rastu HDP v skúmanom období (priemerný koeficient rastu HDP = 5,83%). Tento najpočetnejší zhhluk regiónov tvorí päť maďarských regiónov: hu21 Kóžép-Dunántúl, hu23 Dél-Dunántúl, hu31 Észak-Magyarország, hu32 Észak-Alföld, hu33 Dél-Alföld, osem poľských regiónov: pl11 Łódzkie, pl22 Śląskie, pl33 Świętokrzyskie, pl41 Wielkopolskie, pl43 Lubuskie, pl51 Dolnośląskie, pl62 Warmińsko-Mazurskie, pl63 Pomorskie a tri regióny Slovenska: sk02 Západné Slovensko, sk03 Stredné Slovensko a sk04 Východné Slovensko.

Tretí zhhluk regiónov, ktorý je zároveň druhý najpočetnejší tvoria regióny asociovaných európskych krajín, ktoré sú charakteristické pomerne nízkym tempom ekonomického rastu 4,64% v skúmanom období (druhý najnižšie tempo rastu po 5. zhľuku regiónov). Priemerná východisková úroveň hrubého domáceho produktu na obyvateľa a rok v parite kúpnej sily týchto regiónov dosahuje pomerne vysokú úroveň ($\ln(\text{HDP } 98) = 9,182$, ktorá je druhou najvyššou úrovňou po regiónoch prvého zhľuku). Do tretieho zhľuku regiónov je zaradených sedem českých regiónov cz02 Střední Čechy, cz03 Jihozápad, cz04 Severozápad, cz05 Severovýchod, cz06 Jihovýchod, cz07 Střední Morava, cz08 Moravskoslezsko, maďarský región hu22 Nyugat-Dunántúl, poľský región pl12 Mazowieckie a európske regióny cy00 Cyprus, mt00 Malta a si00 Slovensko.

Štvrtý zhhluk regiónov tvoria: Estónsko, Lotyšsko, Litva, dva rumunské regióny: ro32 București - Ilfov, ro42 Vest a bulharský región bg41 Yugoizpaden. Pre tieto regióny je špecifické vysoké tempo ekonomického rastu (najvyššie tempo rastu po piatom zhľuku 9,05%) a v poradí tretia najnižšia východisková úroveň hrubého domáceho produktu v roku 1998 spomedzi skúmaných regiónov (priemer $\ln(\text{HDP } 98) = 8,744$).

Piaty zhhluk tvorí sedem regiónov Poľska: pl21 Małopolskie, pl31 Lubelskie, pl32 Podkarpackie, pl34 Podlaskie, pl42 Zachodniopomorskie, pl52 Opolskie, pl61 Kujawsko-Pomorskie a jeden región Bulharska: bg34 Yugoiztochen. Regióny tohto zhľuku sú charakteristické druhou najnižšou úrovňou hrubého domáceho produktu v roku 1998 (priemer $\ln(\text{HDP } 98) = 8,672$) a najnižším tempom rastu úrovne hrubého domáceho produktu v rokoch 1998 až 2004 spomedzi všetkých asociovaných regiónov (priemerný koeficient rastu HDP = 3,95%).

Šiesty zhhluk regiónov nových členských krajín EÚ je špecifický pomerne vysokým priemerným koeficientom rastu (priemerný koeficient rastu HDP = 6,45%) a najnižšou úrovňou HDP v roku 1998 (priemer $\ln(\text{HDP } 98) = 8,333$). Do tohto zhľuku regiónov sú zaradené štyri bulharské regióny: bg31 Severozápaden, bg32 Severen tsentralen, bg33 Severoiztochen, bg42 Yuzhen tsentralen a šesť rumunských regiónov: ro11 Nord-Vest, ro12 Centru, ro21 Nord-Est, ro22 Sud-Est, ro31 Sud-Muntenia, ro41 Sud-Vest Oltenia.

Graf 1 Zobrazenie zhľukov regiónov nových členských krajín EÚ podľa východiskovej úrovne HDP v r. 1998 a tempa jeho rastu

Prameň: vlastné prepočty v systéme Statgraphics

Chart 1 NUTS2 clusters of new EU member countries according to GDP growth rate and initial level of GDP

Source: own results in Statgraphics system

(1) diagram rozptylu, (2) metóda najvzdialenejšieho suseda, (3) štvorec euklidovskej vzdialenosti, (4) tempo rastu, (5) zhhluk, (6) centroidy, (7) v HDP 98

Priestorové zoskupenie regionálnych zhlukov NUTS2 prezentuje graf 1, v ktorom horizontálna os predstavuje východiskovú úroveň HDP v roku 1998 (v logaritmickom vyjadrení) a vertikálna os priemerný koeficient rastu HDP za skúmaný časový horizont. Rozmiestnenie zhlukov, či regiónov v grafe potvrdzuje skutočnosť, že i keď v rámci Európskej únie je možné hovoriť o vzájomnom sa približovaní krajín v ich ekonomickej úrovni, vyjadrenej HDP, na regionálnej úrovni tento predpoklad neplatí.

Z výsledkov zhlukovej analýzy je zrejmé, že regióny nových členských krajín s nízkou úrovňou hrubého domáceho produktu vo východiskovom roku vykazujú nielen relatívne vyššie, ale aj výrazne nižšie tempá ekonomickeho rastu, čo len umocňuje naše tvrdenie, že v rámci nových členských krajín EÚ nemožno hovoriť o konvergenčných tendenciách z hľadiska ich ekonomickeho rastu všeobecne. V niektorých krajinách dochádza k zmierňovaniu disparít, v niektorých zostávajú disparity nezmenené, či sa prehĺbujú.

Medzi regióny s výraznými disparitami patria hlavne regióny **Poľska, Maďarskej a Slovenskej republiky, ale i regióny Litva, Lotyšsko a Estónsko**. Z grafického znázornenia rozmiestnenia skupín krajín na báze zhlukovej analýzy je evidentné, že v zmysle konvergenčných tendencií ekonomickej úrovne v rámci EÚ nové členské krajiny nevykazujú vyrovnávanie existujúcich disparít v ekonomickej sile na regionálnej úrovni.

Z pohľadu proporcionality vyrovnania sociálno-ekonomických rozdielov je možné hovoriť skôr o divergenčných tendenciách ekonomickej úrovne týchto regiónov. Ak by v rámci nových členských štátov EÚ dochádzalo na regionálnej úrovni k vyrovnávaniu disparít medzi zaostalejšími a vyspelejšími regiónmi, boli by zhluky regiónov v grafe rozmiestnené po diagonále.

V dôsledku tohto konštatovania by bolo žiaduce analyzovať zmeny v úrovni HDP v skúmanom časovom horizonte na úrovni regiónov v každej krajine osobitne. Vedie nás k tomu aj fakt, že napríklad už pre Bulharsko je typické, že pri rôznej východiskovej úrovni HDP v roku 1998 vykazuje slabší región výrazne nižšie tempo rastu HDP (približne 3%), na druhej strane vyspelejší región výrazne vyššie tempo rastu HDP, takmer na úrovni 10%. To však nemožno zovšeobecňovať na všetky nové členské krajiny EÚ, pretože každá krajina má svoj špecifický vývoj. Vzhľadom na limitovaný rozsah príspevku nie je možné prezentovať výsledky detailnejšej analýzy regionálnych disparít v rámci nových členských krajín EÚ. Z výsledkov je však zrejmé, že niektoré regióny nových členských krajín EÚ budú musieť prejsť ešte náročnou, avšak rozhodujúcou cestou premeny. Vzhľadom na ekonomický rast a úroveň ich hrubého domáceho produktu v komparácii s inými členskými krajinami a ich regiónmi možno očakávať, že vyrovnávanie disparít v rámci EÚ na regionálnej úrovni bude problémom dlhodobejšieho charakteru.

Záver

Z hľadiska ekonomickej vyspelosti je možné konštatovať, že krajiny EÚ síce postupne konvergujú k tzv. spoločnej úrovni, avšak v rámci krajín sa disparity skôr prehĺbujú a čoraz viac sa zviditeľňujú ekonomicky slabé konvergenčné regióny, ktoré si vyžadujú značnú finančnú podporu. V súlade s cieľmi regionálnej politiky je nutné akcentovať potrebu socio-ekonomickej podpory ekonomicky menej rozvinutých regiónov krajín EÚ. Je evidentné, že členské krajiny **Poľsko, Slovenská republika, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko** musia v súlade so systémom regionálneho vyrovnávania ekonomickej sily regiónov v rámci Európskej únie podporiť svoje menej ekonomicky výkonné regióny. Práve pre tieto krajiny sú totiž špecifické regióny NUTS2 s nízkou životnou úrovňou obyvateľstva a ní-

kou ekonomickou výkonnosťou. V centre pozornosti regionálnej a štrukturálnej politiky Európskej únie sú preto práve ekonomicky menej rozvinuté regióny, resp. chudobnejšie regióny, ktoré sú z ekonomickeho aspektu pod priemerom EÚ. Vzhľadom na špecifiká majú ekonomicky menej rozvinuté regióny možnosť čerpať finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov ako Európsky fond regionálneho rozvoja, Európsky sociálny fond a Kohézny fond. Medzi takéto regióny EÚ patria regióny dvanástich nových členských štátov, ale aj regióny troch starších členských krajín – Španielska, Grécka a Portugalska. Vzhľadom na charakter štrukturálneho fondu sa môžu ekonomicky slabé regióny EÚ revitalizovať a rozvíjať v rôznych oblastiach, či už v ekonomickej, sociálnej, ekologickej alebo kultúrnej (napr. dobudovanie infraštruktúr, rozvoj vzdelanostnej úrovne obyvateľstva, podpora prílivu zahraničného resp. domáceho kapitálu, zabránenie odlivu pracovnej sily, vidiecky rozvoj, či cezhraničná spolupráca a iné).

V súvislosti s finančnou podporou EÚ menej rozvinutých regiónov by však bolo potrebné prehodnotiť mechanizmus prerozdelenia financií v rámci krajiny na regionálnu úroveň. Potenciálne zlepšenie prerozdelenia finančných prostriedkov by bolo možné zavedením osobitného mechanizmu určeného na priame financovanie ekonomicky menej vyspelých regiónov zo štrukturálnych fondov EÚ. V tejto oblasti však zohráva dôležitú úlohu štát, ktorý by mal realizovať poradenskú činnosť zameranú na zvyšovanie informovanosti o možnej finančnej pomoci z fondov EÚ, a poskytovať podporu pri vypracovávaní úspešných projektov potrebných na získanie peňazí, ktorá častokrát zlyhá na formálnych nedostatkoch projektu a tým pripravuje regióny o šance čerpať prostriedky európskych fondov. Na margo možnosti čerpania prostriedkov zo štrukturálnych fondov EÚ je však nutné upozorniť na tzv. "obete štatistického efektu" predstavujúce krajiny, ktoré v dôsledku rozšírenia EÚ a relatívneho poklesu priemerného hrubého domáceho produktu EÚ stúpili nad úroveň spôsobilosti na získanie financií z fondov určených pre menej rozvinuté regióny EÚ.

Súhrn

Na základe viacrozmernej klasifikácie 55 NUTS2 podľa východiskovej úrovne HDP a podľa priemerného tempa rastu v časovom horizonte rokov 1998–2004 sa identifikovali potenciálne možnosti jednotlivých regiónov NUTS2 nových dvanástich členských krajín EÚ (NEU12) konvergovať k ekonomicky vyspelejším regiónom Európskej únie. Z výsledkov realizovaných analýz je možné z pohľadu proporcionality vyrovnávania sa socio-ekonomických rozdielov hovoriť skôr o divergenčných tendenciách ekonomickej úrovne regiónov nových členských krajín EÚ.

Kľúčové slová: ekonomická úroveň, tempo rastu, regionálne disparity, nové členské krajiny EÚ, viacrozmerná klasifikácia

Literatúra

- BAUMAN, Z. 2000. Globalizácia. Dôsledky pre ľudstvo. Bratislava: Kalligram. s. 123, ISBN 80-7149-335-X.
- CUADRADO-ROURA, J. – GARCIA-GRECIANO, B. – RAYMOND, J. L. 1999. Regional Convergence in Productivity and Productive Structure: the Spanish Case. In: International Regional Science Review vol. 22, 1999, p. 35–53.
- DOLLAR, D. – WOLFF, E. N. 1993. Competitiveness. Convergence and International Specialization. Cambridge MA. MIT Press.

- DOMAR, E. D. 1946. Capital Expansion. Rate of Growth and Employment. In: *Econometria*, vol. 14, 1946, p. 137–147.
- DURLAUF, S. N. – QUAH, D. 1999. The New Empirics of Economic Growth. In: Taylor, J. and M. Woodford. *Handbook of Macroeconomics*. North-Holland. Elsevier Science.
- ELMSLIE, B. T. 1995. The Convergence Debate David Hume and Josiah Trucker. In: *Journal of Economic Perspectives*, vol. 9, 1995, no. 4, p. 207–216.
- HAIR, J. F. – ANDERSON, R. E. – TATHAM, R. T. – BLACK, W. 1995. *Multivariate Data Analysis: With Reading*. ISBN 0023490209
- LIPKOVÁ, L. 2004. Európska únia. Bratislava : SPRINT. 2004. 199 s. ISBN 80-89085-23-7.
- LYSÁK, L. 2003. Globalizácia verzus glokalizácia. In: *Ekonomický časopis*, roč. 51, 2003, č. 8. ISSN 0013-3035
- MEDERLY, P. 2002. Hlavné globálne procesy a trendy súčasnosti a ich dosah na región Strednej Európy. Praha : Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí 2002. ISBN 80-238-8378-X
- PACI, R. – PIGLIARU, F. 1999a. European Regional Growth: Do Sectors Matter? In: Adams, J. and F. Pigliaru. *Economic Growth and Change. National and Regional Patterns of Convergence and Divergence*. Cheltenham. Edward Elgar.
- SOJKOVÁ, Z. – STEHLÍKOVÁ, B. Socio-ekonomická komparácia krajín EÚ. Nitra : SPU. 2005. ISBN 80-8069-520-2.
- SOJKOVÁ, Z. – KROPKOVÁ, Z. 2005. Skúmanie konvergenčných tendencií z hľadiska HDP v krajinách EÚ. In: *Využitie kvantitatívnych metód vo vedeckovýskumnej činnosti a v praxi VII*. Bratislava, Dolnozemska cesta 1 : EKONÓM, 2005, s. 36–43. ISBN 80-225-2079-9
- SOJKOVÁ, Z. – KROPKOVÁ, Z. 2006. Skúmanie regionálnych disparít Európskej únie na úrovni NUTS2 (2006). In: *Forum Statisticum Slovacum*. 2006, s. 164–169. ISSN 1336-7420
- SOJKOVÁ, Z. – KROPKOVÁ, Z. 2007. Kapitola 5 : Investigation of Convergence Tendencies in EU. The Path of Internationalization and Integration in the Europe of Regions. Bucurest : Editura Economica, p. 63–88. ISBN: 978-973-709-322-6
- QUAH, D. T. 1996. Regional Convergence Clusters Across Europe. In: *European Economic Review*, vol. 40, 1996, p. 951–958. ISSN 0014-2921.
- ŠIKULA, M. 2003. Globálne súvislosti rozšírenia Európskej únie a konvergenčná pozícia slovenskej ekonomiky. In: *Ekonomický časopis*, roč. 51, 2003, č. 6, s. 641–663. ISSN 0013-3035
- TVRDOŇ, J. – SLIMÁK, D. 2003. Ekonomické a sociálne súvislosti integrácie Slovenska do Európskej únie. Regionálne aspekty integrácie do Európskej únie. Bratislava : REPRO-PRINT 2003. s. 119–156, ISBN 80-7144-130-9.

Kontaktná adresa:

prof. Ing. Zlata Sojková. CSc., Ing. Zlata Kropková, Katedra štatistiky a operačného výskumu. Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra. Tr. A. Hlinku 2. 949 01 Nitra, e-mail: zla.ta.sojkova@fem.uniag.sk

Acta oeconomica et informatica 1
Nitra, Slovaca Universitas Agriculturae Nitriae, 2008, s. 14–17

TRANSAKČNÉ NÁKLADY A ŠTRUKTÚRA FARIEM V STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPE A V KRAJINÁCH BÝVALÉHO SOVIETSKÉHO ZVÄZU

TRANSACTION COSTS AND FARM STRUCTURE IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE AND FORMER SOVIET UNION COUNTRIES

Pavel CIAIAN,^{1, 2} Dušan DRABIK,¹ Ján POKRIVČÁK¹

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre¹
Katholieke Universiteit Leuven, Belgium²

In Western Europe, USA, and other developed countries agriculture is dominated by small family farms. In Central and Eastern European Countries (CEEC), and Former Soviet Union (FSU) dual structure of farms exists. There are large corporate farms (CF) and small family farms (FF) in CEEC and FSU. Our paper shows that both CFs and FFs specialize in commodities in which they have comparative advantage. CFs specialize in capital intensive products and in products with low labor monitoring. FFs specialize in products with higher labor monitoring requirements. The results of the research shown in this paper prove that farm structure determines the products of the country which will be competitive on international markets. This is especially important for transition countries, where high transaction costs hinder the change of farm organization. For this reason the choice of product structure in transition countries suffering from high transaction cost is more important than the choice of farm organization.

Key words: farm structure, production specialization, transaction costs, CEEC, FSU

V krajinách západnej Európy, USA a iných rozvinutých krajinách je poľnohospodársky sektor tvorený relatívne malými rodinnými farmami. V strednej a východnej Európe (CEEC) a krajinách bývalého Sovietskeho zväzu (FSU) existujú veľké korporátne farmy (obchodné spoločnosti, družstvá) (CF) a relatívne malé rodinné farmy (FF). Priemerná veľkosť farmy v CEEC a FSU je signifikantne väčšia než v západnej Európe alebo v USA.

Literatúra z deväťdesiatych rokov predpokladala, že veľké CF v CEEC a FSU sa transformujú na FF (Schmitt, 1991; Csaki a Lerman, 1996; Hagedorn, 1994). K tejto transformácii však nedošlo. Empirická literatúra sa pokúšala vysvetliť prečo sa CF netransformovali na FF tým, že sa porovnávala efektívnosť FF a CF v rôznych krajinách CEEC a FSU (Hughes, 2000; Mathijs a Vranken, 2000; Brümmer, 2001; Mathijs a Swinnen, 2001).